

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA RIVOYATLAR O'QITISHNING O'ZIGA XOS
JIHATLARI.**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7832170>

Mahina Axrorova

*Boshlang'ich va texnologik
ta'lim kafedrası o'qituvchisi*

Barchinoy Allayorova

*Sharof Rashidov nomidagi
Samarqand davlat universiteti*

*Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti
403- guruh talabasi*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining boshlang'ich sinflaridahikoya o'qitish metodikasi va uning samarali usullari va dars jarayonida samarali ta'lim o'yinlaridan foydalanishning jihatlari haqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *pedagogik texnologiya, metod, o'quv jarayoni, yozuv, hikoya, adabiy tur, janr, tahlil, sujet, shatli va ijodiy o'qish.*

Hikoya kichik hajmli badiiy asar bo'lib, unda kishi hayotidagi ma'lum bir voqea, hayotning muhim tomonlari umumlashtirib tasvirlanadi. Odatda, ertakdan hayotiyligi, haqiqatga yaqinligi bilan farq qiladi. Hikoya mazmunan 5-6- sinf o'quvchilari uchun xuddi ertak singari mos janrlardan biri hisoblanadi. Bu sinf yoshidagi o'quvchilarni qahramonlarning turli xarakterlari, xatti-harakati, tashqi ko'rinishi, xilma-xil voqeahodisalar haqidagi hikoyalar qiziqtiradi. Shuning uchun ham o'quvchilarni hikoya bilan tanishtirishda uning sujetini tushuntirishga ahamiyat qaratish zarur.⁶⁹Hikoya mazmuni odatda savollar asosida tahlil qilinadi. So'roqlardan ikki maqsadda: hikoya mazmunini tahlil qilish va dalillar, mulohazalar, xulosalarni taqqoslash, voqeahodisalar, xatti-harakatlar o'rtasidagi bog'lanishlarni aniqlash va umumlashtirish uchun foydalaniladi. Hikoya mazmunan boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun mos janr hisoblanadi. Kichik yoshdagi o'quvchilarni qahramonlarning xattiharakati, tashqi ko'rinishi, portret tasviri, voqeahodisalar haqidagi hikoyalar ko'proq qiziqtiradi. Shuning uchun, bolalarni hikoya bilan tanishtirish uning syujetini tushuntirishga bog'lab olib boriladi. Boshlang'ich sinflarda hikoyani o'qishga bag'ishlangan izohli o'qish darslarida o'qilgan hikoya mazmunini ochish, lug'at ustida ishlash, o'qilgan matnni qayta hikoyalash kabilar asosiy ish turlaridan foydalaniladi. Ushbu jaryonda asosiy ish turi hikoyani tahlil qilishdir. Hikoya mazmuni odatda savollar asosida tahlil qilinadi. Hikoyani tahlil qilish. Ushbu dars jarayonida hikoya o'qituvchi tomonidan

⁶⁹ Adabiyot. 6-sinf uchun darslik . / S. Ahmedov, R. Qo'chqorov, Sh. Rizayev. – Toshkent: "Ma'naviyat", 2020

tushuntirib o'qib beriladi. So'ngra darsning asosiy qismi hisoblangan hikoyani tahlil qilish bosqichiga o'tiladi. Bu eng muhim bosqich bo'lib, asosan o'quvchining fikrlashi hamda nutqini o'stirishga xizmat qiladi. O'qituvchi tomonidan o'qib tushuntirib bergan hikoya asosida tahliliy suhbat o'tkaziladi. Ya'ni, hikoya qahramonlari, undagi voqealar rivoji, qaysi epizod yoqqanligi va h.k. Bu orqali o'quvchida fikrlash hamda keng dunyoqarashni shakllantirish imkoni paydo bo'ladi. Dars jarayoni taxminan shunday tashkil etilsa maqsadga muvofiq:

1. Matn mazmuni yuzasidan o'qituvchi savollariga javob berish.
2. Hikoya matni asosidagi savol-topshiriqlarni bajarish.
3. Hikoya mazmuni yuzasidan o'quvchilarning savollar tuzishi.
4. Hikoya mazmuniga mos rasmlar chizish.
5. Hikoya matnini qismlarga bo'lish.
6. Har bir qismga sarlavha topish.
7. Hikoyaga reja tuzish.
8. Reja asosida qayta hikoyalash (to'liq, qisqartirib va ijodiy qayta hikoyalash).
9. Reja asosida bayon yozish.

Hikoyalar biror bir davr bilan bog'liq holda bo'ladi. O'quvchilar qahramonlarning ma'naviyatiga bo'lgan qiziqishlari tufayli hayotning turli oq va qora tomonlari xususida muayyan tushunchalarga ega bo'ladi. Ularda yaxshilikka nisbatan muhabbat, yomonliklarga nisbatan nafrat tuyg'usi shakllanadi. Hikoya tahlili adabiy tur sifatida o'ziga xos xususiyatlari va vazifasidan kelib chiqib ish ko'rishni taqazo etadi. Hikoya matni uning mazmunini yoki badiiy xususiyatlarini o'rganishdagina emas, tahlilning ifodali, adabiy, shartli yoki ijodiy o'qish, muommoli usullardan foydalanish uchun ham manba bo'lishi kerak. Lekin hikoyani tahlil qilishda syujetni to'liq tushuntirishga berilib ketib, qahramonlarga tavsif berish, asar qurilishi va tilini tahlil qilish kabi ish turlari e'tibordan chetda qolmasligi lozim. Ertak janriga xos matnlar jozibadorligi bilan bolani o'ziga tortadi. Lekin hikoya janri ham hayotiylik bilan o'ziga xos. Hikoyada voqealar tez rivojlanib boradi.⁷⁰ Unda inson hayoti, u bilan bog'liq hayotiy lavhalar bayon etiladi. O'quvchilar qahramonlarning xarakteri, ulardagi xususiyatlar bilan qiziqadilar. Masalan, 3-sinf „O'qish kitobi“dagi „Dadam qurgan dengiz“ (Hakim Nazir), «Olma» (Malik Murodov) va boshqa qiziqarli hikoyalar berilgan. Ular mavzu jihatdan xilma-xil bo'lib, qahramonlarining xarakter-xususiyatlari bilan ham farq qiladi. Boshlang'ich sinflarda hikoya syujeti, kompozitsiyasi, qahramonlarini o'rganish bo'yicha turli tahlillar matn ustida ishlash asosida olib boriladi. Bunda o'quvchining ijodiy faolligi ortadi, ijodiy fikrlash doirasi kengayadi. Shuningdek, tahlilda o'qilayotgan hikoya matnining tushunarlikligi ham hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tushunarlik deganda, biz hikoyani qanchalik bolaning dunyoqarashi, tafakkuriga mos tanlanishini anglashimiz mumkin. Hikoyani tahlil qilishda savollarni, odatda, o'qituvchi beradi,

⁷⁰ Ona tili o'qitish metodikasi. K. Qosimov, S. Matchonov, X.G'ulomova, Sh.Yo'ldosheva, Sh. Sariyev. – T.: „NOSHIR“, – 2009

ammo asar mazmuni, qatnashuvchi shaxslarning xulq-atvorini ochish yuzasidan o'quvchilarga ham savol tuzdirish juda foydali. Bu usul bolalarga juda yoqadi va ishni jonlantiradi, asar mazmunini yaxshi tushunish, o'z fikrini izchil bayon qilish malakasini egallash, mazmun va voqealar orasidagi bog'lanishni to'liq esda saqlab qolishda o'quvchilarga yordam beradi. Hikoyani izohli o'qish darsini quyidagicha reja asosida olib borish mumkin:

1. Hikoyani o'qishga tayyorlash (hikoyadagi kabi odamlar hayoti va davrga xarakteristika berish va boshqa.).
  2. Hikoyani o'qish (bunda to'liq va ma'no jihatdan tugal qismni o'qituvchi yoki oldindan tayyorlangan o'quvchi ifodali o'qishi mumkin)
  3. Lug'at ustida ishlash.
  4. Idrok etishni tekshirish (qatnashuvchilarning xatti-harakatlari, shaxslar va voqealar o'rtasidagi munosabatlar, badiiy vositalar yuzasidan qisqacha suhbat).
  5. Hikoyani qayta o'qish (qismlarga bo'lib, rollarga bo'lib o'quvchilarga o'qitish).
  6. Hikoyaning har bir bo'limi (qismi) yuzasidan suhbat uyushtirish, hikoya rejasini tuzish.
  7. Hikoyani ifodali o'qishga yoki sahnalashtirishga tayyorlanish (sinfda yoki uyda).
- Tavsiyalar va usullarga amal qilinsa, dars sifati va o'quvchilarning o'zlashtirish ko'rsatkichi yaxshi o'sadi. O'quvchilar mustaqil fikrlashi kengayadi, nutqini erkin bayon qila olish qobiliyati yanada yaxshi shakllanadi va ko'zlangan maqsadga erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT:

1. Adabiyot. 6-sinf uchun darslik . / S. Ahmedov, R. Qo'chqorov, Sh. Rizayev. – Toshkent: "Ma'naviyat", 2020
2. Ona tili o'qitish metodikasi. K. Qosimov, S. Matchonov, X.G'ulomova, Sh. Yo'ldosheva, Sh. Sariyev. – T.: "NOSHIR", – 2009
3. Abdullayeva, O. O. (2021). ABAY IJODINI O'RGANISHDA SAVOL VA TOPSHIRIQLAR USTIDA ISHLASH. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(3), 4-9.
4. Abdullayeva, O. O. (2021). IBROYIM YUSUPOV IJODI ASOSIDA O'QUVCHILARNING VATANPARVARLIK TUYG'ULARINI O'STIRISH. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(3), 176-180.
5. Botirboyev, F. P., Abdullayeva, O. O., & Shermatova, U. S. (2021). O'LJAS SULAYMONOV IJODINI O'RGANISHDA SAVOL VA TOPSHIRIQLAR USTIDA ISHLASH. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES, 2(4), 2013-2018. <https://doi.org/10.24411/2181-1385-2021-00834>
6. Abdullayeva, O. (2021) BADIY ASARLARNING INSON RUHIYATIGA TA'SIRI. Scientific progress, 1(5), (pp. 272-275)

7. Abdullayeva, O. O. Q. (2021). O'ZBEK TILINI O'QITISHDA ZAMONAVIY TEXNOLOYYIALARNING O'RNI. Scientific progress, 1(5)
8. Abdullaeva O. O. K, Tadjibaeva D. SH. K, Shermatova U.S. (2021). From Interactive Methods In Mother Tongue Classes Use. International Journal of Academic Pedagogical Reserch (IJAPR), 5(4)
9. Abdullaeva O. O. K, Kurbanova M. F. (2021). The Role of International EGRA and EGMA Reserch in Increasing Educational Efficiency. International Journal of Academic Pedagogical Reserch (IJAPR), 5(4)